

Twée kwartjes per Groninger voor een goudmijn

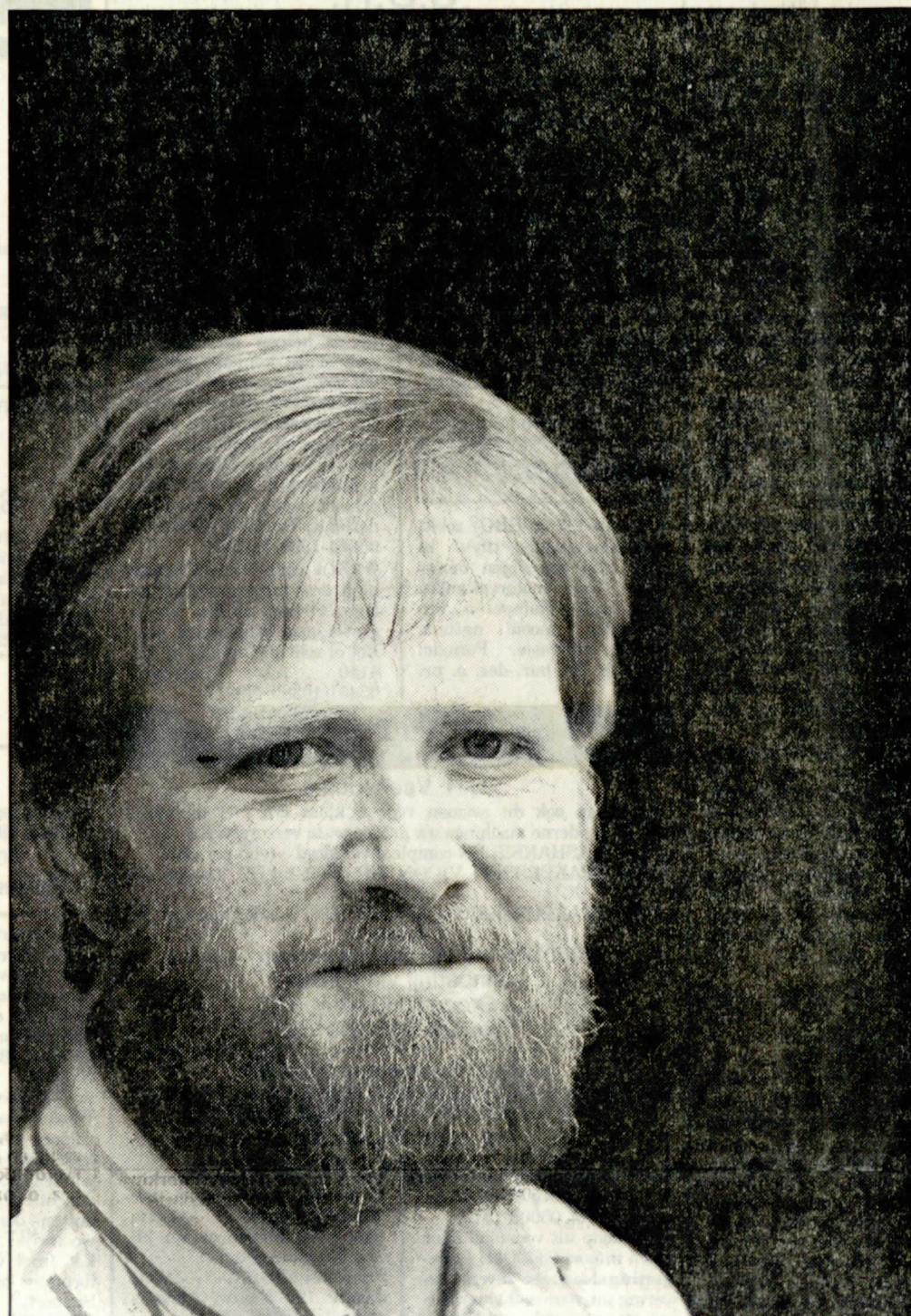
Siemon Reker, streektalfunctionaris in Groningen, vergelijkt het Gronings met een goudmijn, waar hij midden in zit. Dat is natuurlijk prachtig; daarom wil hij niet klagen. Maar omdat hij de enige goudvelver ter plaatse is, moet hij noodgedwongen veel goud onaangeroerd laten. Dat vindt hij jammer.

Reker kwam onlangs in het nieuws met zijn wens de Nedersaksische dialecten in Nederland, waaronder het Gronings en het Drents, officieel in aanmerking te laten komen de voor stimuleringsmaatregelen van het Handvest voor Minderheidstalen van de Raad van Europa. Daarvoor moet de regering deze streektalen aanmelden. Hiermee zou ze zich verplichten tot inspanningen om het voortbestaan en gebruik van die streektal te bevorderen. Bij nader inzien bleek Reker's wens niet realiseerbaar, want dergelijke talen moeten al een bepaalde status hebben, al onderwerp zijn van een vrij uitgebreid stimuleringsbeleid, voor hen zo'n voorkeursbehandeling te beurt kan vallen. In Nederland komt alleen het Fries voor deze bijzondere aandacht in aanmerking. Juist de geringe overheidsaandacht voor het Gronings bracht Reker tot het uiten van zijn wens. Hij zou graag meer armslag hebben voor zijn werk aan de universiteit van Groningen, waar hij, op kosten van de provincie, praktisch gesproken moederziel alleen op het Nedersaksisch Instituut het winkeltje van het Gronings draaiende moet houden. "Ik ben de enige in de hele wereld die met het Gronings bezig is. Dat is ondoenlijk. Maar ik moet roeien met de riempjes die ik heb."

Stomverbaasd

"Ter illustratie: eind vorig jaar heb ik een handschrift van een Gronings woordenboek gevonden. Dat moet ik verwerken, maar dat moet dan wel in mijn vrije tijd.

Volgens streektaldeskundige Siemon Reker is men in Groningen nog steeds bang voor het Gronings op scholen. Moet dan nou in de klas? Reker zegt het zeer gedeciceerd: "Die vraag is waanzinnig. Het Gronings is al in de klas maar dan met een Nederlands jasje aan."

Dag Week

”

”

Interview

aangesteld met als opdracht: het Gronings stimuleren en bestuderen. Ik deed eerst twee dagen onderzoek en drie dagen ging ik de boer op. Nu ben ik de hele week bezig met het maken van een Groningse grammatica. Ontzettend interessant, maar wel heel veel. Ik zou graag een legertje om me heen hebben, want het is een hele zware klus. Of er mensen zijn met de benodigde vakkennis? Goeie vraag. Ze zijn in elk geval op te leiden."

"Ik ben begonnen een plan te maken voor de samenstelling van de grammatica. Dat voorzag in drie punten. Eén: er zou een hoofduitvoerder komen die er vier jaar full-time aan werkt. Twee: er zou een administratieve kracht komen die voor de helft van de tijd werkt, en drie: bijstand van wisselende wetenschappelijke assistenten die zich twee dagen per week met bepaalde specialistische kwesties bezig houden. Maar in plaats van vier jaar full time moet ik vijf jaar vier dagen in de week werken, omdat ik ook de supervisie heb van de Stichting Grunneger Toal. Vijf jaar lang heb ik dus twee banen; dat is heel lastig. De administratieve medewerker is geschrapt. Ik moet dus alles zelf intypen. En de wisselende wetenschappelijke assistentie voor twee dagen per week is voor de hele periode één vaste kracht voor één dag in de week geworden. Ik kan dus geen specialisme inkopen. Maar wat kan ik dan doen? Moet ik roepen dat het ondoenlijk is? Ik heb er maar voor gekozen mijn schouders er onder te zetten. Ik hoop voldoende te kunnen laten

heb me beperkt tot één bladzijde hierover, maar er is een monografie over te schrijven. En het voordeel is dat ik heb aangetoond dat wat mijn voorgangers zeiden niet klopt". "De grote hap vormt de klankleer en de woordvorming. Dat is traditie in de dialectologie. Ook de zinsbouw komt aan de orde, al moet ik alles waar je wat langer naar moet kijken laten vallen. Er zit bijvoorbeeld veel meer achter woordvolgordekwesties dan ik kan melden. Hoe past dat zich aan het Nederlands aan? Daar moet ik brokken laten liggen. De Algemene Nederlandse Spraakkunst, dat is een enorme pil, 1200 bladzijden, geeft ook bij veel dingen niet thuis. Wat wil ik dan in mijn uppie?"

"Ik zou meer ruimte willen voor wetenschappelijk werk. Hoe meer je weet hoe meer je de mensen kunt vertellen. Ik wil de mensen in het onderwijs helpen de kluwen bij kinderen te ontwarren. De mensen zijn nog steeds bang voor het Gronings op school. Het is al heel wat als ze hier de vraag durven stellen: Moet het Gronings in de klas? Maar die vraag is waanzinnig. Het Gronings is namelijk in de klas. Met een Nederlands jasje aan. De kinderen zijn tussentalig. Ze denken dat ze Nederlands spreken, maar het is Gronings gekleurd Nederlands. Ik heb het liefst dat ze tweetalig worden en leren de twee taalsystemen te onderscheiden. Dat vereist een bepaalde attitude bij onderwijzers.

Nee, ik verlang niet dat het Gronings apart op het lesrooster komt. Mijn ideaal is dat onderwijzers zo opgeleid worden dat ze een open oor en oog hebben voor afwijkingen van het ABN bij kinderen. Stel een kind schrijft: Op de gang hangen 'helms'. De meester haalt daar een grote rode streep door. Maar op zich is het niet fout. Het is het correct toepassen van het Gronings. De onderwijzer zou zo geschoold moeten zijn, dat hij, of hij nu Groninger is of niet, er ontvankelijk voor is om dat te signaleren. Zodat hij niet in de eerste plaats het rode potlood grijpt, maar denkt: Dat zou wel eens streektal kunnen zijn. Groningse leesboekjes op school? Dat hangt af van de situatie. Waar de ouders het Gronings praten hebben afgeschaft, daar moet het dus niet. In dit verband is er een paradox, en die windt me op. Als je op school aankondigt dat je aan

Dat moet ik verwerken, maar dat moet dan wel in mijn vrije tijd. Laatst vroeg een journalist uit Friesland mij hoe het daar mee stond. Toen ik hem vertelde dat ik nog lang niet klaar was zei hij stomverbaasd: Daar zet je toch gewoon twee man op?

Dat is nou typisch vanuit de Friese situatie gedacht. Daar kan alles; hier kan bijna niks. Een ander voorbeeld: het alfabetiseringsproject dat we een jaar of wat geleden samen met 'De Stiep' hebben opgezet. Dat ging uit van de gedachte: als je mensen die alleen dialect spreken schrijven wilt leren, dan moet je ze in dialect leren schrijven en niet in het Nederlands, dat ze al niet beheersen. Daar moest lesmateriaal voor ontwikkeld worden. We hebben een gênante poging moeten doen bij het provinciaal bestuur van Groningen om geld te krijgen. Met veel moeite kregen we 4000 gulden los. Later hoorde ik dat ze een paar jaar later in Friesland voor een vergelijkbaar project van de provincie en van 'Europa' ettelijke tonnen hadden gekregen. Ik kreeg een pak lesmateriaal als voorbeeldmateriaal mee waarvan alleen al de verzending voor ons financieel onhaalbaar zou zijn geweest.

"Hayo Apotheker, de voorzitter van de Stichting Grunneger Toal, zei me dat Groningen een kwartje per inwoner uitgeeft aan het Gronings. Met zo weinig geld moet alles wel armetierig zijn". (Een woordvoerster van de provincie meldt dat er 280.100 gulden op de Groninger begroting staat voor de streektaal; dat is inclusief het salaris van Reker en komt neer op ongeveer twee kwartjes per hoofd van de bevolking -redactie NvhN). "Bij drukwerk voor projecten in het basisonderwijs moet de lay out worden gedaan door een amateur. Kleurendruk, dat kan natuurlijk niet. Zulke dingen gaan ten koste van het succes. Want wil je aanslaan op de scholen, dan moet je met aantrekkelijk materiaal komen. Ik zou dolgraag een cassetteset met een cursus Gronings voor niet-Groningers maken. Of een computerprogramma. Ik heb een computergramma van ettelijke schijfjes gezien waarmee je Noors kunt leren. Daar spreekt de computer bij. Als je daar een paar avonden mee bezig bent heb je het gevoel dat je al aardig wat

Siemon Reker

'De ouders nemen afscheid van het Gronings. De reden daarvan is dat je met je taalgebruik kunt laten zien hoe je opschuift op de sociale ladder.'

weet van het Noors. Wat is er nou logischer en stimulerender dan dat je een paar jaar een paar mensen op zo'n project kunt zetten? Ik denk dat veel scholen met groot genoegen met zoiets aan de slag zouden willen. Dan kun je laten zien dat je iets hebt, en dat het leuk is dat je twee talen hebt in een gebied. Dat is namelijk pure winst. Maar het wordt ervaren als pure last."

Taalstrijder

"Door het gros van de mensen word ik ongetwijfeld gezien als taalstrijder. Dat is echter niet aan de orde. Ik vind het Gronings alleen maar ontzettend leuk. En het is onrechtvaardig dat het genegeerd wordt door wetenschappers. Ik ben geen taalactivist. Ik vind het ergerlijk dat de liefde voor de ene taal bij

Siemon Reker: 'Bijdragen aan een afnemende schaamte voor het Gronings'

sommige mensen moet worden uitgedrukt in haat voor de andere taal. De haat tegen het Nederlands is bij sommige actievoerders duidelijk aanwezig. Neem de affaire-Ramaker. De man voerde een wanstaltig personeelsbeleid bij Radio Noord. Hij gooide de een na de ander er uit. Ik was de dertiende of de veertiende in die rij. Dat onttaarde toen in acties van het type: Holländer raus! Dat vind ik heel verkeerd. Ik vind het juist heel plezierig dat er in Groningen geen militant-achtige acties zijn." "Je vraagt of ik het erg vind dat het Gronings wordt opgerold door het Nederlands. Het Gronings wordt opgerold door het Nederlands. Dat is een feit. Ik heb altijd geroepen: daar krijg ik geen maagzweer van. Nu zeg ik: Ik vind het een zeer interessant

verschijnsel, dat me niet koud laat. Ik vind dat ik de afgelopen jaren heb geprobeerd bij te dragen aan een klimaat van toenemende interesse en van een afnemende schaamte voor het Gronings. Dus is mijn antwoord 'ja', als je vraagt of ik er aan zou meewerken, als ik het oprollen van het Gronings zou kunnen helpen tegengaan. De bijdrage die je daaraan in je eentje kunt leveren nadert natuurlijk tot nul. Maar ik wil daar relaxed tegenover staan. Mijn baan kreeg ik naar aanleiding van een onderzoek dat ik 1982 had gedaan over de vernederlandsing van het Gronings. Dat heb ik toen aangeboden aan het provinciaal bestuur. Daar wilde Beukema, die geloof ik net gedeputeerde was, op inspelen. Ik ben toen

© NvhN/Duncan
en die wind me op. Als je school aankondigt dat je aan streekgeschiedenis gaat doen, dan zeggen de ouders: Wat leuk! Als je zegt, we gaan de flora en de fauna van de streek in de biologiele behandelen, dan ontmoet je louter enthousiasme. Maar als de meester zegt dat hij aandacht aan het Gronings gaat besteden, dan voorspel ik dat je kwaaie ouders krijgt. Want: 'Van het Gronings hadden wij last. Gain gesoes! En dat is dan vriendelijk uitgedrukt.'

Gebruiksvriendelijk

"Het wordt een gebruiksvriendelijke grammatica. Dat betekent dat ik met meer omhaal van woorden te werk ga. Ik werk niet met formules, maar met beschrijvingen. Ik wil geen voorschrijvende, maar een beschrijvende grammatica maken. Ik leg de verschillen vast tussen het Gronings dat ouderen en jongeren spreken. Verder onderscheid ik drie hoofdgebieden: Noord Groningen, Veenkoloniën/Oldambt en het Westerkwartier. Voor de rijm: Noord, West en de Rest. Mijn voornaamste bron wordt gevormd door materiaal dat ik dank aan een oproep die ik in 1984 in het Nieuwsblad van het Noorden kon plaatsen. Ik heb formulieren verstuurd en van zeshonderd correspondenten antwoord gekregen. Ik ben begonnen bij de kern: werkwoorden en werkwoordvormen. Kijk." Hij pakt de map erbij, waarin hij de al losbladig gepubliceerde delen van zijn grammatica heeft gebundeld, en laat zien hoeveel verschillende Groningse pendanten hij heeft gevonden voor het Nederlandse 'woonde jij?' Dat blijkt niet gering te zijn: woondedoe, woondes, woondesdoe, woondest, woondestoe, woondestedoe, woonsde, woonsdedoe, woonst, woonste, woonstede, woonstedoe, woonstoe, woonstestoe. Met deze varianten komt hij tot een totaal andere conclusie dan de twee summere grammatica's die tot nu toe van het Gronings zijn verschenen. Die beweerden: omdat de vorm 'doe woondst' in de spreektaal overgaat in 'doe woondst' en daardoor niet te onderscheiden is van de tegenwoordige tijd 'doe woonst', wordt gebruikt: 'doe hest woond'. "Die zijn er overheen gestapt. De vraag die ik mezelf stel is dan: Moet ik dat uitzoeken of niet? Ik

Afscheid

"De ouders nemen afscheid van de taal. De reden daarvan is dat je met je taalgebruik kunt laten zien hoe je opschuift op de sociale ladder. En dan zal de meester het Gronings binnen halen? Ik denk dat daar een verschil zit tussen de bevolking Limburg en die van Noord-Nederland, ja, misschien zelfs wel inclusief Friesland. In Limburg praat ook de dokter Limburgs. Mijn streven is niet het Gronings op de scholen binnen te halen, maar om de kinderen te helpen. Ik zou willen dat ze kunnen profiteren van hun tweetalige situatie. Voor mij was het een ontdekking, die trouwens veel te laat kwam, dat het Gronings regels had, die ook in het Duits, maar niet in het Nederlands bestaan. Neem het voorbeeld van 'Ik loop, du lopst', naast in het Nederlands 'ik loop, jij loopt'. Je ziet in het Duits hetzelfde principe van de uitgang- en de klinkerverandering: 'ich laufe, du läufst'. Ik durf er wat onder te verwedden dat er in heel Groningen geen enkele Duitse leraar is die op die overeenkomst wijst. Dat is toch te gek om los te lopen? Daar is toch van te profiteren? Zo zijn er massa's dingen in de sfeer van het onderwijs. Ik hoop dat mijn grammatica en die andere publicaties van mij bijdragen tot een klein beetje een omslag. Dat een paar mensen zeggen: Hé, dat is ook zo! Dat we gebruik gaan maken van de omstandigheid dat er twee verschillende taalsystemen zijn. En dat we daar op een natuurlijke manier mee omgaan. Om op die manier de schaamte voorbij te komen."

Piter Bergstra